

Nadzorovana nevtralnost nacionalne televizije: ideološkim klišejem prikrojene gibljive slike

Janez Jerovšek

Zavod za oživitev civilne družbe v svoji dejavnosti spremlja naše medije in ocenjuje, da so dominantni tiskani mediji nepluralni, da pluralna mnenja v družbi težko nastajajo, če je tisk nepluralen in enobarven. Izjema pri tem je nacionalna televizija, ki pa tudi postopoma izgublja svojo nevtralnost.

Nacionalna televizija ni last države, zasebnikov ali političnih strank, zato je last vseh državljanov. Zato je njena dolžnost, da je nevtralna. Ker Zavod za oživitev civilne družbe želi, da nacionalna televizija ostane nevtralna, je posebno pozoren na tiste oddaje ali uredniške prijeme, ki kažejo odklik od nevtralnosti in približevanje tistim medijem, ki niso nacionalni in zastopajo interese in vrednote določenih političnih grupacij in privatnega kapitala. Zato bo Zavod za oživitev civilne družbe z empiričnimi primeri dokazoval odklikanje od nevtralnosti.

Izhajamo iz prepričanja, da morata biti ta televizija in celotna RTV Slovenija po zakonu in drugih internih aktih nevtralni. Če to nista, kršita zakon in svoja lastna pravila.

Odklikanje od nevtralnosti je lahko subtilno in ga je zato težko empirično dokazovati. So pa primeri, ko je to odklikanje od nevtralnosti izrazito in ga je zato možno empirično dokazovati.

Tukaj navajamo takšne izrazite konkretne primere odklikanja od načela nevtralnosti.

1. Soočanje ministrov in nekdanjih ministrov v času Bajukove vlade.

Smisel teh soočenj smo videli v tem, da se tudi televizija vključi v vsesplošno medijsko kritiko Bajukove vlade. V teh soočenjih so liberalni nekdanji ministri razvrednotili delo ministrov v Bajukovi vladi. Ko je Bajukovo vlado spet zamenjala liberalnokoalicijska vlada, teh soočenj ni bilo več.

2. Zamenjava voditelja TV Dnevnika Šoparja, ker je spustil infor-

macijo oziroma izjavo avstrijskega kanclerja, da se predsednik Kučan še vedno ni rešil komunistične miselnosti. (Smisel izjave je bil ta, ni pa to točen citat.)

Zamenjava Šoparja na položaju, ker je to informacijo spustil v obtočnik, pomeni vsaj dvoje: a) da obstaja pri nas kult osebnosti predsednika države in b) da je bil s to zamenjavo dan pomemben in močan signal vsem novinarjem, kaj se jim lahko zgodi, če ne bodo spoštovali določenih nenapisanih pravil. Med ta nenapisana pravila ne spada samo to, da se o predsedniku lahko piše samo ugodno, temveč tudi, kako se morajo filtrirati tuje informacije o njem. Ko je bil predsednik Kučan v Ameriki, se je to nenapisano pravilo o načinu filtracije tudi upoštevalo.

3. Zamenjava Marjana Podobnika z mesta direktorja Telekoma.

V Odmeve, ki jih je vodil sicer zelo korektni novinar Slak, je bil povabljen generalni sekretar LDS Grega Golobič, ki je kadrovsko zamenjavo utemeljeval z interesi države, ki jih nasploh in tudi v tem primeru zastopa LDS. Kadrovska zamenjava Marjana Podobnika je bila zato izrazito enostransko utemeljena. Zaradi uravnoveženosti informacije, kar je vloga nevtralne nacionalne televizije, bi morala to informacijo utemeljevati tudi nasprotna stran. Ker so nastopi Grega Golobiča na televiziji najbolj propagandno demagoški, bi morala televizija že iz tega razloga soočiti dva različna politična pogleda.

Vsi tiskani mediji so o Marjanu Podobniku že dolgo pisali samo neugodno. Lahko rečemo, da so ga politično zelo uspešno uničili. Televizija, ki se v tem pogledu vede bolj spodobno, se je enostransko vključila v gonjo zoper Podobnika; to je izrazit zgled odstopanja od nevtralnosti, ki jo mora gojiti nacionalna televizija.

Presenetilo nas je to, da se je ta neuravnovežena in enostranska oddaja zgodila Slaku. Informirani smo, da gostov v Odmevih ne vabi voditelj, temveč eden od urednikov. Če je tako, je vloga voditelja reducirana v spretnega »spikerja« ali kvečjemu v to, da spretno vodi intervju o tematiki in z osebo, ki mu jo določijo nadrejeni. V tem primeru mu tudi vprašanja formulirajo nadrejeni. Domnevamo, da je hierarhija tukaj zelo velika in tudi nefunkcionalna. Sklepamo, da gre samo pri tej informativni oddaji za tri ali celo štiri hierarhične ravni. Če je tako, potem je to izjemno nadzorovan sistem delovanja.

Želimo tudi zvedeti, ali so novinarji neformalno res razdeljeni na leve in desne, in če je tako, ali obstaja v tem politika uravnoveženosti.

V nekaterih nacionalnih televizijah v Evropi so komentatorji uravnoteženi (krščanskodemokratski in socialdemokratski).

4. Odmevi 22. 6. 2001. Vodi Janja Koren.

Povabljena sta dva gosta: zgodovinar Božo Repe in kriminalist Drago Kos.

Glede na politično usmerjenost teh dveh povabljenih gostov že vnaprej vemo, da oddaja ne more biti informacijsko uravnotežena in objektivna.

Po naši oceni je Božo Repe reformiran, prenovljen, vendar kontinuitetni zgodovinar. Gre za tisto smer v zgodovini, ki je iz NOB delala tudi legendo. Naj navedemo en primer iz zgodovinskih besedil Boža Repeta:

V času, ko je bil zvezni notranji minister Stane Dolanc, so bili izvršeni določeni atentati na jugoslovanske emigrante v Nemčiji in Franciji. Uradna jugoslovanska politika je te atentate razlagala z notranjimi obračuni znotraj emigrantskih organizacij. Nemška vlada si je zelo prizadevala priti na sled atentatorjem. Na široko so zasliševali celo slovenske profesorje, goste na nemških univerzah. Nemške oblasti so ugotovile, da atentatorjev ni možno uloviti, ker po uboju zbežijo na prvo letališče in se usedejo na prvi avion, ki odleti kamorkoli. O tem so pisali nemški časopisi. Po tem dogajanju in iskanju atentatorjev je obiskal Beograd nemški notranji minister. Govorilo se je, da je Beograd obvestil, da določene sledi vodijo v Beograd. Po tem obisku so se atentati na emigrante prenehali. Jugoslavija je pri tem izgubila precej ugleda. Ker je bil takrat notranji minister Stane Dolanc, je nanj padla določena senca.

O tem je pisal v *Delu* Božo Repe, ki si je prizadeval prikazati Dolanca v čim boljši luči. Ker ni mogel iti mimo teh atentatov, je nerazjasnjeno zadevo zaključil tako, da je Dolanc svojo osebno udeležbo pri tem zanikal. Tako preprosto se zgodovina ne piše. Zgodovina se piše na dokumentih, ne pa na eni sami osebni izjavi.

Tudi Dimitrij Rupel je zanikal kontinuitetne interpretacije Repeta o vlogi Šinigojeve vlade pri osamosvajanju Slovenije.

Ker gre po našem mnenju pri Božu Repetu za ne dovolj objektivnega zgodovinarja, bi morale biti njegove zgodovinske izjave uravnotežene z drugimi, drugače mislečimi udeleženci. Tako pa nastaja vtis, da postaja Božo Repe za televizijo uradni državni zgodovinar, ki je edini kompetenten interpretirati dogodke iz najnovejše zgodovine.

Drugi gost je bil Drago Kos. Kot nam je znano, je zaradi določenih

nepravilnosti izgubil svoj položaj. Povedano je tudi bilo, da je nepooblaščen, nezakonito prisluškoval televizijskemu novinarju. Njegova vloga v tem pogovoru je bila, da je poskušal diskreditirati ali omalovaževati pomen in vlogo direktorja policije Pogorevca pri odkritju korupcijske afere državnega sekretarja Šuštaršiča. To je storil tako, da je Pogorevca prikazal kot nesposobnega, pomen odkritja korupcijske afere pa minimaliziral, češ da je bilo odkritje samo zrela hruška, ki je padla na tla.

Povedati je treba v kakšnih medijskih razmerah je televizija izvedla to diskreditiranje direktorja Pogorevca. Že dalj časa je bil tarča koncentriranih medijskih napadov. Zelo pogosto se je pisalo, da je dobil stanovanje po netržni ceni, da je šel k maši, in to celo v uniformi, da je poslanka Simšičeva v parlamentu celo vprašala, ali je tako vedenje dopustno. Videti je, da se je še televizija skušala vključiti v te napade, tako da je poklicala Draga Kosa.

Značilno je, da se taki spodrsjlaji za televizijo, ki mora biti nevtralna in spodobna, najraje zgodijo takrat, ko vodi oddajo Janja Koren.

Nič nimamo proti temu, da sta bila gosta oddaje Božo Repe in Drago Kos, toda uredniki so morali vnaprej vedeti, da neuravnoteženo in enostransko prikazujeta probleme, posebno ker je šlo pri direktorju Pogorevcu za razvrednotenje njegovega ugleda in profesionalnega statusa, kar je neskladno tudi s kodeksom, ki so ga sprejeli v RTV.

Iz tega kodeksa oziroma iz teksta *Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija*, poglavje o nepristranskosti, citiramo: »Nepristranskost je temeljna vrednota v vseh programih RTV Slovenija, ki ji je kot javnemu zavodu zaupano poslanstvo objektivnega obveščanja javnosti. Sporočilo ne sme zavajati poslušalcev in gledalcev ... Uravnoteženo je treba sporočiti ali predstavljati bistvena dejstva in stališča ter ohranjati nepristransko in etično razmerje do vseh oseb, ustanov, tem in dogodkov ... Nepristranskosti v informativnih programih ne zagotavlja le preprosto matematično uravnavanje, v katerem se sleherno stališče enakomerno dopolnjuje z nasprotnim, marveč celostna predstavitev okoliščin, v katerih so ta stališča nastala ... Izogniti se je treba vsemu, kar lahko spodbudi upravičeno domnevo, da je novinar ali javni zavod pristranski ali pod vplivom neke skupine za pritisk, ne glede na to, ali je to ideološka, politična, finančna, socialna, verska ali kulturniška« (str. 11).

5. Komentar izjav nadškofa dr. Franca Rodeta.

Ker je dominantni slovenski medijski tisk izredno proticerkveno

usmerjen, so izjave nadškofa Rodeta sprejete in obravnavane izredno kritično. Za časopis *Delo* je značilna proticerkvena gonja, ki je bolj agresivna, kot je bila v času socializma. Ker je televizija in RTV nacionalna institucija, se ne more priključiti takšni gonji in bi se morala od nje distancirati. Navajamo pa primer, ki kaže na to, da se je hotela pridružiti tej gonji.

Po znanih izjavah nadškofa Rodeta na Brezjah je bilo v TV Dnevniku najavljeno, da bomo v Odmevih slišali, kaj slovenska javnost misli o Rodetovih izjavah. Odmeve je vodila Janja Koren, pri mizi pa sta sedela dva »predstavnik javnosti«, in sicer dr. Marko Kerševan in Zmago Jelinčič, ki sta komentirala oziroma s težkimi vrednostnimi besedami kritizirala izjave nadškofa Rodeta.

Povabljeni sta bila pred televizijo kot predstavnika javnosti, sedaj pa skušajmo ugotoviti, kolikšen del javnosti lahko zastopata in katero javnost.

Kot nam je znano, je dr. Marko Kerševan član Združene liste, v času socializma pa se je specializiral za cerkev in religijo in je izvajal proticerkvene raziskave. Če je predstavljal Združeno listo, je po tem kriteriju predstavljal manj kot 10 % javnosti. Zmago Jelinčič se je potem, ko v »jugovičih« ni imel več nasprotnika, obrnil proti cerkvi in je bil v politiki najbolj izrazit nasprotnik cerkve, da pri tem ne omenjamo njegove skrajnosti in napadalni žargon. Predstavljal naj bi približno 3 % javnosti.

Oba povabljeni gosta naj bi v oddaji predstavljala slovensko javnost, vendar sta v najboljšem primeru predstavljala 13 % slovenske javnosti. Da bi bila oddaja uravnotežena in skladna z zakonsko zahtevo in internimi akti v RTV, bi morali biti zraven še drugi predstavniki javnosti in tudi predstavnik cerkve. Tako pa sta Kerševan in Jelinčič izpadla kot navadna proticerkvena propagandista, oddaja pa pod kakršnim koli profesionalnim nivojem. Televizija se je s tem pridružila dominantnim tiskanim medijem v njihovi proticerkveni gonji.

Pri tem ni bistveno, kdo določa tako neuravnoteženo sestavo udeležencev, ali eden od treh nadrejenih urednikov, ali voditelj oziroma izvajalec Odmevov.

Odgovornost pade na televizijo oziroma na tisti del vodstva, ki je normativno odgovoren za informativne oddaje.

Navajamo še mnenje dveh novinarjev o RTV Slovenija, ki imata na področju medijev velike izkušnje in zato vzamemo njuno mnenje, če ne za reprezentativno, pa vsekakor za relevantno. To sta Tit Doberšek

in Danilo Slivnik, ki sta odgovarjala na vprašanja v časopisu *Ampak*, št. 8./9. 2001.

»Vprašanje: Oba sta se formirala pri tiskanih medijih. Kakšen je vajin pogled na elektronske medije v Sloveniji? Nekateri poslušalci imamo vtis, da je zlasti Radio Slovenija v političnih stvareh daleč od tega, da bi bil to, kar bi moral biti (saj gre za nacionalni radio) po definiciji: objektivni servis državljanov.

Doberšek: Nesreča javnega zavoda, kot je RTV, je v tem, da ga nekateri razumejo kot javno hišo, v kateri je proti plačilu mogoče zahtevati različne usluge. Res pa je, da tudi mene včasih zbodejo pristranske poceni duhovitosti na račun zmeraj istih lahkih tarč, in to po pravilu iz opozicijskih vrst, ki pričajo o idejnem lakajstvu in pomanjkanju profesionalnega poguma za prave tarče, tiste na dejanskih vrhovih oblasti ... A prava, ostra satira mora v konkavnem zrcalu znati pokazati dejansko oblast, ne pa tiste, ki jo ogrožajo.

Slivnik: Razmere v elektronskih medijih niso nič drugačne od tistih v tiskanih, kar je razumljivo, saj gre za isto nomenklaturo, ki obvladuje celotni slovenski medijski prostor. Položaj na Radiu Slovenija je toliko slabši le zaradi tega, ker je bil v starem sistemu še bolj skrbno nadzorovan kot tiskani mediji in ker se je tam po neusmiljeni partijski logiki znašlo več trdorokcev in politično omejenih tipov kot drugje. V prvih letih tranzicije je presenetilo morda le to, da so tako brezbržno enostransko agitirali za politično opcijo kontinuitete in da se jim ni nič zgodilo. Povsod drugod bi namreč opozicija na podlagi zakonodaje uredila razmere v medijih, ki so v državni lasti in naj bi bili nevtralen servis državljanov. Ker pa je na tem področju opoziciji stvar povsem ušla iz rok, je ušla tudi tako imenovani civilni družbi, ki je najbrž zdaj najbolj prizadeta. Toda koga v sistemu potrošništva in oblastniške arogance sploh zanima civilna družba?

Vprašanje: TV Slovenija je pred časom uživala veliko zaupanje javnosti. Kakšne premike opazate na nacionalni televiziji? Kako komentirate dvajsetodstotno krčenje sredstev za program in posledično ukinitvev oddaj lastne produkcije (dosjeji, dokumentarci, kultura itn.)?

Doberšek: Krčenje sredstev je najbrž nujno, saj je televizijska hiša zabredla v hude finančne težave, ki kar kličejo po koreniti sanaciji. Dejstvo je, da je z leti postal zapleten, nepregleden in slabo nadzorovan orjaški sistem, na katerega se je nalepilo veliko balasta, takšnih in drugačnih interesov ter raznovrstnih poslov. Pravi Avgijev hlev, iz katerega bo treba skidati veliko gnoja. Po številu rednih in honorarnih sodelavcev gre za pravo manjše mesto, v njem pa je seveda vse živo,

od poštenih obrtnikov in umetnikov do spretnih tatov in lahkoživk. Seveda ni prav, da se najprej zareže tam, kjer je kakovost, zlasti še, če je ta sestavni del nacionalne kulturne identitete. In oblast, ki se pri vključevanju v Evropsko zvezo zaveda pomena ohranjanja nacionalne identitete, bi morala biti še posebej zaskrbljena ob takih ukrepih, ki bi nas sčasoma lahko potisnili v provincialno kolonijo močnejših televizijskih hiš. Že tako jezikovno izgubljammo bitko na medmrežju.

Slivnik: Televizija se tudi v Sloveniji spreminja v medij množičnega usmerjanja ljudi, sem pa sodi tudi oblikovanje potrošniškega okusa in domnevno nenevarnih političnih pogledov na svet. Nomenklatura je zato prevzela popoln nadzor nad nacionalno televizijo in ustanovila tudi komercialno postajo POP TV, h kateri je s koncentracijo kapitala pred kratkim pripojila še Kanal A. To se imenuje televizijska koncentracija medijsko koncentriranih razmer v Sloveniji. Ker oblast za sedanji sistem vladanja nikakor ne potrebuje razgledanih državljanov, je povsem razumljivo, da je začela krčiti kulturni program na TV Slovenija. Zanj je idealni program takšen, kakršen je na POP TV, kjer vsak večer do onemoglosti vrtijo posladkane španske in mehiške nadaljevanke. Tako skrbijo, da se ljudje ne ukvarjajo s slovensko politiko, zaradi katere bi se komu še utegnilo zazdeti, da oblastne razmere v državi mor-da kljub vsemu niso tako idealne, kot mu nenehno dopovedujejo mediji.«

Seveda pa je na TV Slovenija še večji problem tisto, kar počne (in ne samo ono, kar opušča), saj nenehno skrbi, da se za davkoplačevalski denar v podzavest državljanov vsak dan usedajo isti mnenjski vzorci, ki so v skladu z vrednostnim sistemom nomenklature. Z nezmotljivo natančnostjo namreč ob vseh pomembnih političnih trenutkih predvaja ustrezne (večinoma partizanske) filme, skrbi za ideološko prav usmerjene dokumentarne serije, sklicuje enostranske okrogle mize in ohranja pri življenju najbolj poenostavljene klišeje, zaradi katerih večini Slovencev še zdaj ni jasno, da levo ni več levo, ampak desno, da so domobranci nekoliko drugačni od tistih v Štigličevih filmih in da kapitalisti niso samo v Ameriki, temveč v dosedanjem socialističnem svetu.